

Bősze Péter

Tizenöt éves a Magyar Orvosi Nyelv című folyóirat – a főszerkesztő születésnapjára gondolatai

Az első 15 év a folyóiratunk életében is a gyermekkor. A lap születése elhatározás volt csupán, ám hogy miként cseperedik majd, akkor még nem sejtettük. A sok jókívánság a megszületésre a legelső számban olvasható, köztük tanácsokkal és féltéssel: vajon életben marad-e, hiszen kikövezetlen út állt előtte. Hasonló folyóiratot – a nyelvész barátaim szerint – még nem adtak ki a világ egyetlen szögletében sem. Bukdácsoltunk is a járatlan úton, de haladtunk, és nagyon sokat tanultunk, én legalábbis.

Gyakorló orvosként léptem a nyelvészet titkos mezejére, képzettségem nem volt hozzá, csupán a határtalan lelkesedés a nyelvünk iránt. Igyekeztem felfedezni a biológiai-orvosi szaknyelv rejtelmait; volt mit megtanulnom, de csiszoltunk is rajta. Igen: többes számban, hiszen sokan dolgoznak, dolgoztak a MONy-nál – magunk között csak így nevezzük a Magyar Orvosi Nyelv folyóiratot –, és amit elértünk, az sok ember munkájának a gyümölcse.

Többször írtam már a folyóirathoz kapcsolódó történetekről, személyekről; nem összegezek ismét. Inkább az orvosi szaknyelv felfedezett rejtelméről mondom el néhány gondolatot, miként azokat orvosként láttam, tapasztaltam.

Csakhamar tudatosult, hogy a nyelv minden közösség létezési formája: mi addig maradunk magyarok, amíg magyarul beszélünk, és – ahogy Illyés Gyula mondja – magyarul forog az eszünk. Igen, így van ez: a nyelv meghatározza gondolkodásunkat, és mi azzal a csodával élünk, hogy sok ezer éves nyelv pallérozza a gondolatszövésünket. Nem csoda, hogy elleneink a nyelvünket kezdik ki. Egyidejűleg vált világossá, hogy a művelt nyelv a szaknyelvekre is épül, amelyek nagyon lényeges kölcsönhatásban vannak a köz- és az irodalmi nyelvvel is. A szaknyelvek között az orvosi nyelv pedig az egyik legjelentősebb, hiszen mindenki és a mindennapokban gyökerezik. Ekkor döbbsentem rá az orvostársadalom felelősségére és a MONy küldetésére. A következő évtizedekben a folyóirat legfontosabb feladata, hogy tudatosítsa az orvosokban és az egészségügy más művelőiben a felelőségüket, és rábírja őket a magyar orvosi nyelv használatára és apo-

lására. Arra, hogy nincs magyar orvostudomány magyar orvosi nyelv nélkül. Testvér a magyar és az angol orvosi nyelv; jól megvannak egymással: csak nem szabad keverni őket. Nem a nyelvek vájnak egymásba, a használóikkal van a hiba. A nyelvhasználat a nyelv lélegzése, és ha rosszul használjuk, fogytán lesz a levegő. Mondják: a nyelv éli az életét, nem lehet befolyásolni. Ezt nem így látom: a nyelv a nyelvhasználókban létezik, azokat pedig lehet művelni. Meddő vita, hogy szükséges-e a nyelvművelés. A nyelvet használókat kell művelni, az orvosi nyelvhasználatot kell ápolni, az a beteg.

Nem elég a művelés. Kizökök az idő: az idegenutánzás tért hódít. Szemléletváltásra van szükség. Ismét csak Illyés Gyulát idézhetem: „Szépen és magyarul beszélni, írni, jellem kérdése.” A szemléletváltás az oktatással kezdődik; az orvosi szaknyelv területén ez meg is valósult. A Semmelweis Egyetemen a magyar orvosi nyelv kötelezően választható tantárgy.

Természettudománnyal foglalkozóként nemegyszer megleptek a nyelvtani fogalmak, a gyakorlat és az oktatás számára alkotott nyelvtani meghatározások. Ezek ugyanis nem értelmezhetők természettudományi pontossággal, ami voltaképpen nem is csoda, hiszen a nyelvtudomány a saját, nem pedig a természettudomány módszertanával dolgozik, ekként fogalmazza meg a tudománya egységeit, a fogalmait. Az orvos, a természettudós számára mégis meglepő, hogy a szabályok rugalmasan értelmezhetők, vagy olyan fogalmak is vannak, amelyeknek nincs pontos meghatározásuk. Így aztán felvetődik például az a kérdés: miként írjunk helyesen valamit; egyáltalán mi a követelménye a helyesen írásnak, ha a szabályok engedékenyek? Később értettem meg a lényegét, nevezetesen azt, hogy az írásmód alapvetően a megértést és az olvashatóságot szolgálja; a mondandó érthető, a jelentés pontos közlése a kulcsfontosságú. A szabályok is ezért vannak, ám ha ezt nem teszik lehetővé, eltérhetünk tőlük, úgymond rugalmasan értelmezhetjük őket. Ez a szemlélet megfogalmazódik a helyesírási szabályzatban is, amikor megengedi, hogy a szaknyelvekben – az értelem pontos tükröztetése érdekében – más megoldást válasszunk. Egyes helyesírási szabályok bizonytalanságával nemegyszer szembetalálkoztunk a magyar

orvosi nyelvben is, és emiatt sajátos szabályokat, fogalmakat kellett megszövegeznünk, másokat meg módosítottunk, pontosítottunk. A legfontosabbakat a függelék tartalmazza.

A sokszavas orvosi kifejezések magyar vagy magyaros írásmódja a legösszevisszább terület. Kezdetben a helyesírási szabályokkal igyekeztünk a „helyes” írásformát megállapítani. Rögtön zsákutcába jutottunk, ugyanis a többszavas szak kifejezések írása többféleképpen is levezethető: más-más szóalakulat keletkezik.

sejthártya + egyesülési folyamat *sejthártya-egyesülési folyamat*
Második mozgószabály: az előtag vonatkozik a jelzős szerkezetre egészére.

sejthártya + egyesülés → *sejthártya-egyesülés*; jelzős formája: *sejthártya-egyesülési* – ekként: *sejthártya-egyesülési folyamat*
Melyik írásmódot válasszam? A tankönyvek nem igazítanak útba.

A tanácstalanság a józan ésszel oldható: mindig az egyszerűbb szerkezetet válasszuk. Mindazonáltal az angol szakkifejezések magyar írása nem bízható az író döntésére, mert így soha sem lesz egységes az íráskép. Szabályozni kell, és ez már meg is valósul: csakhamar megjelenik a magyar orvosi nyelv helyesírási és nyelvhasználati útmutatója. Kiadása a Magyar helyesírási szabályzat 12. változatának a megjelenésére vár.

Fábián Pál mondta nekem, hogy a helyesírási szabályzathoz lényegileg nem szabad hozzányúlni, legfeljebb apró módosítások tehetők, és csak nemzedéki távlatokban. A szabályzatot milliók alkalmazzák; nem fogják újra meg újra megtanulni. Töprengtem, hogy vajon vonatkoztatható ez az orvosi szaknyelvre is? Ha megfelelően szabályozott, akkor feltétlenül. De ettől még messze vagyunk.

Orvosi szaknyelvünk alkalmas az orvosi fogalmak, egyes becslések szerint kétszázezret is meghaladó szakszó kifejezésére, de hiányos; leginkább az új felfedezések neveinek magyarításában vannak fehér foltok. A magyar megfelelőik megalkotása halaszthatatlan feladat, nem hagykozhatunk az idegen szakszavak használatára; ilyen sok idegen szó nem építhető be az orvosi szakszókincsbe, mert óhatatlanul felhígul, és csak idő kérdése, hogy az orvosi szaknyelv mikor válik versenyképtelenné, alkalmatlanná a magyar orvostudomány művelésére. Az idegen szó használatának másik hátulütője a szó környezete: elkerülhetetlenül befolyásolja a magyar mondat szerkesztést. Valóban az orvosi szakírásnak, a terebélyesség mellett, a magyartalan, bonyolult mondat szerkesztés a legnagyobb métélye. Ezek a kérdések is komoly hangsúlyt kaptak a folyóiratban.

A honi orvosi szakirodalom másik – semmivel sem kevésbé lényeges – hibája, hogy nem egységes. Váltakozik az idegen szavak használatában, de például az orvosi csoportnevek írásában is nagyok a különbségek. A MONy egyik legfontosabb törekvése éppen az egységesítés. Tizenöt év távlatában az elveket sikerült megfogalmazni, de hogy ezek a gyakorlatban is érvényesüljenek, az a jövő feladata. Lehet, hogy pusztába

kiáltott szó az egész? Nem tudom. Azzal azonban tisztában vagyok, hogy ha nincsenek meg az alapelvek, az orvosi szaknyelv szabatos írása hamvába holt elvárás.

A helyesírási, a nyelvhasználati és a magyarítási kérdéseken kívül sok szó esett a gyökerekről: a magyar, és bizonyos mértékig az egyetemes orvosi nyelv történetéről is. Igen sok újdonság látott napvilágot.

Izgalmas a külső szemlélő szemével lapozgatni a számokat. Rögtön észrevehető a hangsúlyok áttevődése: a kezdeti elemi ismeretektől a formálódó új szabályokig az egységesítés felé. Csapatmunka volt ez a javából. Kincslelő hely is a folyóirat: rangos szerzők hosszú sora írt a nyelvünk és a magyar orvosi nyelv helyzetéről, sokszor irodalmi ihletettséggel. Megannyi őrző szem, féltő kiáltás írástudó orvosainkhoz: vigyázzatok orvosi nyelvünket, amíg nem késő. Sok szerző tesz hitet, fejezi ki rajongását a magyar nyelvért; olyat is ír, hogy Isten adománya – lelket melengetők ezek a sorok, mintha a szerzők is magyarul akarnának beszélni még az angyalokkal is.

Mondják: egy bolond százat csinál. Az első szaknyelvvél foglalkozó folyóiratnak is vannak vagy lesznek követői. Tudomásom szerint két tudomány is fontolgatja, talán már el is indította a szaknyelvének a lapját. Nagyszerű érzés, és miként minden újszülött, ez is csoda: nem félttem a magyar nyelvet – ébred az értelmiség; terjed a magyar nyelvi szellemiség lángja. Vajon lesz-e nemzetközi gyermeke is? Nem tudom. Mindenesetre érdekesek Gaál Csaba sorai:

„A Magyar Orvosi Nyelv megindítását rendkívül jó ötletnek tartom, és minden elismerésem az alapító személyének és a lap szerkesztőjének. Ilyen példával még az immáron egyesült Németország sem dicsekedhet, pedig – amint írásomból látható – ott is nagy szükség lenne valami hasonlóra!”

A folyóirat indításakor így fogalmaztam:

„A Magyar Orvosi Nyelv című folyóirat célja a magyar orvosi, és ezen keresztül – közvetve és közvetlenül is – a magyar nyelv ápolása. Egy »nyomtatott nyilvánosság«, melyben kivétel nélkül mindenki elmondhatja a magyar orvosi nyelvvel kapcsolatos véleményét, kifejtheti nézeteit, javaslatot tehet új fogalmak magyar megfelelőire, új szavakra, és bírálhatja, csiszolhatja a javasolt új szavakat és fogalmakat. Állást foglalhat továbbá az orvosi szavak és szó szerkezetek írásának módjában is. Nyitott mindenre, mely a magyar orvosi nyelv jobbítása érdekében történik, és elősegíti a közös állásfoglalást, a nyelv egységes használatát.”

Remélem, sőt hiszem, hogy a MONy maradéktalanul megfelelt az indításakor tett elvárásoknak. Hiszem ezt annak ellenére, hogy a lelkes alapító-főszerkesztő járatlansága, bizony észrevehető a szerkesztés következtelenségében, és előfordultak hibák is, nem is egyszer. Szegényen indultunk, megszállottságból dolgoztunk, a hozzáértőket nem tudtuk megfizetni.

Hogyan tovább? A biológiai óra a főszerkesztőt sem kíméli. Nagyon szeretném, ha a Magyar Tudományos Akadémia átvonná a lapot; ott a helye, hiszen az akadémiát a magyar nyelv ápolá-

sára hozták létre. Gondolataimat ezzel zárom. Nem köszöntőt akartam írni: felsorolni mindent, és megköszönni a közreműködők munkáját, csupán a tizenöt év néhány tapasztalását szeretném megosztani a folyóirat olvasóival. Köszönetet korábban többször is mondtam, jóllehet nem lehet elégszer. Ismétlem is a MONy hatodik évfolyamában írt idevágó bekezdést:

„Befejezésül a közreműködőket illesse elismerés: akik tanulmányokat, leveleket írtak, vitákban vettek részt, írásaikkal kitöltötték az eddig

megjelent kilenc és a most közreadott tizedik számot. Minden érdem az övék. Köszönet érte.”

Végezetül idézem Berényi Mihálynak a folyóiratunkban megjelent szavait:

„Megalapításakor a Magyar Orvosi Nyelv – óriási hittel és lelkesedéssel – országos feladatkört vállalt magára. Példányainak megjelenése ünnep mindazoknak, akik magyarul szeretnék beszélni a magyar orvosi nyelvet.”

FÜGGELÉK

Az elmúlt 15 évben megfogalmazott magyar orvosi nyelvi fogalmak és szabályok:

FOGALMAK

Angomagy mondatok Az angol szakszavak a tudományos közleményekben hajlamosítanak az „angolos” fogalmazásra, a többé-kevésbé angol szerkezetű mondatok írására. Ebből aztán gyakran keletkeznek zagyva, sem nem angol, sem nem magyar, hanem valamilyen öszvér nyelvi mondatok, bekezdések; ezt nevezzük „angomagy” mondat szerkesztésnek. Az angomagy mondatok tehát sem nem angol, sem nem magyar, hanem kevert, torzult nyelvi mondatok. Az angomagy fogalmazás elharapódzott a mai orvosi-biológiai tudományírásban.

Névjárulék A névjárulék – például *bácsi, néni, kisasszony, tanár, orvos* – a tulajdonnév köznévi eleme, de nem szerves része, nem tartozéka a névnek, mint a tartozékbetűk stb. A név a járulék nélkül is ugyanazt jelenti (Kovács Zoltán *bácsi* a *bácsi* nélkül is Kovács Zoltán; Aspirin *tabletta* – az Aspirin jelentése teljesen egyértelmű a *tabletta* névjárulék nélkül is). A névjárulék mindig követi a nevet, de nem utótagok, hanem járulékos névrész, amelyet különírnunk. (A tulajdonnév voltaképpen jelzője a köznévi elemének, kijelölő jelző [az *Aspirin* kijelöl a tabletták közül az egyik fajtát].)

Névtartozék A név része (utótag), az előtaggal együtt képezi a nevet; nélküle más az előtag jelentése. Az orvosi nyelvben szép számmal fordulnak elő ilyenek (szaknyelvi névtartozékok), például: *betegség* (az *Addison-betegség* együtt képezi a kóros állapot nevét, az értelme egészen más, mint az előtagé önmagában: *Addison* a betegség leírója). Hasonlóan: *szindróma/kór* (a *Cushing-szindróma/kór* különböző kóros folyamatokat jelöl; az előtag jelentése a névtartozék nélkül egy személy neve, tehát nem azonos); *vírus* (a *kanyaróvírus* mást jelent, mint a *kanyaró*).

Névelőzék A névelőzések (*Dr. Prof. Ifj. Özv.* stb., illetőleg számok: *I. Lajos, II. Pál*) a személynevek előtt állnak, azokhoz szorosabban kapcsolódnak, mint a névjárulékok, de nem részei a névnek: a személyről árulnak el valami állandóságot. A névelőzések a mondat elején nagy, a betűkből állók mondat közben kisbetűvel kezdődnek (*dr., prof.*), a római számok mindig nyomtatott nagybetűkből állnak. Mondatkezdő több névelőzéknél csak az elsőt írjuk nagy kezdőbetűvel (*Prof. dr. Kovács Zoltán*).

Névkiegészítő A névkiegészítők az idegen nevek részei, például a francia *de* (*de Chatel Rudolf*), a holland *van der* (*van der Vellde*) stb. Ezek többé-kevésbé szervesen tartoznak a nevekhez, jóllehet erre nincs általános szabály.

Orvosi csoportnév A szaknyelvi csoportnév valamely szakma/tudomány szakszókincsének, egy-egy meghatározott fogalomköréhez (csoportjához) tartozó nevezéktára. Ilyenek az orvosi nyelvben az *anatómiai nevek*, a *mikrobák nevei*, a *betegségnevek* stb.

Az orvosi-biológiai csoportnevek szaknevek, szakfogalmak, amelyek nem tulajdonnevek – nem egyedeket jelölnek –, tehát kis kezdőbetűsek, de lehetnek bennük tulajdonnevek (személynevek, földrajzi nevek stb.). Jellegzetes, hogy sokukban van névtartozék (*betegség, szindróma, molekula, vírus, baktérium*), és hogy gyakorta sokszavasak.

Tartozékelemek (tartozékbetűk, tartozékszámok, tartozékjelek és tartozékmagyarázók) Ezek olyan betűk, számok, jelek és magyarázók, amelyek a szakelnevezéseknek, a szakfogalmak neveinek a részei: a név többi részével együtt alkotják a megnevezést vagy a fogalmat (*C-vitamin, ciklooxygenáz-2 [COX2], CD4- T-sejt, M1HEP [májáttét]*).

Szaknyelvi jövevényszó A szaknyelvekben, az orvosi-biológiai szaknyelvben is meglehetősen sok az olyan lépten-nyomon használt szakszó, amelyek a köznyelvben nem terjedtek el, így nem tekinthetők köznyelvi jövevényszónak. Ezeket megkülönböztetésként szaknyelvi jövevényszavaknak nevezzük szemben a köznyelvi jövevényszavakkal, amelyeket egyszerűen jövevényszónak mondunk. A szaknyelvi jövevényszavaknak rendre magyarosan írt szótári alakjuk is van (*differentiatio/differenciáció*), tehát írhatók magyarosan és idegenesen is.

Szaknyelvi köznevesülés A köznevesülés a tulajdonnév köznévvé válása. Ha valamely szaknyelv tulajdonneve, az orvosi nyelvben például orvosi műszer márkanéve, köznévvé alakul, beszélünk szaknyelvi tulajdonnévről. Ezek a nevek a köznyelvben nem terjedtek el, a szaknyelv azonban már ezt és nem a márkanévet alkalmazza. A köznevesült márkanév írása kisbetűs és szokásosan magyaros, toldalékolása és az utótagok kapcsolása is a szokványos (*A Vicryl [márkanéve a poliglaktin 910 fonalnak] már szakmai köznévvé vált, vikrilnek írjuk: vikrilfonal, vikrilit; Prolene magyar szakmai közneve a prolén: prolénfonal, prolén varróanyag*).

Kötőjelek A kötőjeleknek négy csoportját különböztetjük meg:

Mellérendelő kötőjelek	Egymással valamilyen állandó vagy alkalmi mellérendelő viszonyban összekapcsolódó szó- és számtársulások, valamint a szóösszetételek kötőjelei (<i>fej-nyaki sebészet, többé-kevésbé, fel-felmegy, 6-8 napra, vér-nyirok ér</i>).
Tagoló (alárendelő) kötőjelek	Ezek az egybe nem írható alárendelő összetett szavakat fogják egységbe (<i>petefészek-daganat, stroke-betegség, HPV16-DNS</i>).
Szerkezeti kötőjelek	Valamely fogalom, megnevezés, név részét képező kötőjel; az ilyen fogalmak, nevek bonthatatlan egységének a jelei; szakszavak, nevek szerves részei – nélkülük ezek nem léteznek (<i>C-vitamin, szén-monoxid, Kárpát-mence, Szent-Györgyi, e-mail</i>).
Toldalékoló, elválasztó kötőjelek	Ezek a toldalékok illesztésére, illetőleg a szavak elválasztására szolgáló kötőjelek (<i>Papp-pal, stroke-ot, MTA-nak, 10%-ban</i>).

A tagoló, a szerkezeti, a toldalékoló és elválasztó kötőjelek a szavak egységét fejezik ki, a mellérendelő kötőjelek a szavak társítását.

SAJÁTOS ORVOSI HELYESÍRÁSI SZABÁLYOK

A névtartozékos orvosi csoportnevek helyesírási szabálya Az orvosi csoportnevekben, vagyis a *mikrobák, a betegségek, a molekulák* stb. neveiben, a névtartozékok (*vírus, szindróma, betegség, molekula, faktor* stb.), ha jelöletlen alárendelő viszonyban állnak, szóösszetételt képeznek a név előtagjával; ezeket egybeírjuk a 6 : 3-as szabály szerint. De, ha az előtagnak olyan jelzője van, amely csak rá vonatkozik – a névtartozéokra tehát nem –, felbomolhat az összetétel, ha a jelzős szerkezet félreérthető, a szövegkörnyezet nem igazít útba (*encephalomyocarditis-vírus – heveny encephalomyocarditis vírus; de: csökevényes petefészek-szindróma*). Az ilyen szóalakulatok további utótagjait különírjuk annak érdekében, hogy elkerüljük a magyar nyelvtől idegen hosszú, sokszor nehezen olvasható és félre is érthető szókigyók keletkezését (nem alkalmazzuk a második mozgósabályt): *csökevényes petefészek-szindróma + járvány = csökevényes petefészek-szindróma járvány*, nem pedig: *csökevényespetefészekszindróma-járvány*.

Mikrobanevek

- A mikrobák általános neve köznévvé, a mikrobák sokaságát jelöli; ezeket kisbetűvel írjuk (*pneumococcus, papillomavírus, chlamidiák, candidák*). Az utótagok szóösszetételi tagok, amelyeket a szótagszámlálás szabályai szerint egybeírunk (*pneumococcusfertőzés; chlamydiajárvány, papillomavírus-betegség*).
- A fajt és a faj feletti osztályokat jelölő magyar nevek köznevek, ezért kis kezdőbetűsek (*poxvírus család, microrococcus család*). A faj feletti osztályok rendszertani neveit azonban tulajdonnévként kezeljük (*Poxviridae*).
- A fajt vagy a faj feletti osztályokat jelölő nemzetközi név után – egyértelműsítés végett – kiírható a magyar névjárulék, annak ellenére, hogy kétszeres jelölés (*Poxviridae család*). Választékosabb azonban: *microrococcus család (Mononegavirales, Micrococcae)* írásforma.

- A Linné-féle kettős fajneveket nagy kezdőbetűvel és két szóba írjuk, és mivel forrásnyelv szerinti szó szerkezetek, az utótagjaikat is különírjuk (*Staphylococcus aureus pneumonia/tüdőgyulladás*; *Legionella pneumophila pneumonia/tüdőgyulladás*; *Klebsiella pneumoniae fertőzés*). Az orvosi szövegekben ezeket szokásosan a rövidített formájukban használjuk; a rövidítést a név első kiírásakor jelöljük: *Streptococcus pneumoniae* (*S. pneumoniae*, *S. pneumoniae járvány*).

Betegségnevek Ha a betegségnév a névtartozék nélkül is kifejezhető, a magyar nevében nem szükséges a névtartozék (az alvási apnoe ugyanúgy kifejezi a betegséget, mint az alvási apnoe szindróma – a névtartozék semmit nem ad hozzá. Hasonlóan: *akut respirációs diszstressz* és *akut respirációs distressz szindróma*). Ez az írásmódot jelentősen egyszerűsíti.

Molekulanevek A többjelzős molekulanevek utótagjainak csatolásakor csak akkor alkalmazzuk a második mozgószá-
bályt, ha a jelzők mindegyike az alaptaggal függ össze. Ha a jelző a jelzős alakulat egészére vagy csupán a bővítményre vonatkozik, különírjuk a szóalakulatot (*érendothel növekedési faktor + jelfogó – érendothel növekedési faktor jelfogó*, nem pedig *érendothelnövekedésifaktor-jelfogó*). Újabb utótaggal (*vizsgálat*) *érendothel növekedési faktor jelfogó vizsgálat* a megfelelő írásmód a *érendothelnövekedésifaktorjelfogó-vizsgálat* szószórnyeteg helyett.

Sejtnevek A sejtnevekben előforduló főnév + főnév kapcsolódást, ha az szakfogalmat, megnevezést jelöl, vagy jelöletlen viszonyban van, egybeírjuk (*endothelsejt*), a többbit külön. A fajtaneveket jelölő főnévi jelzőket akkor írjuk egybe, ha a két főnévből fogalom vagy fogalomszerű összetétel keletkezik. Ez sokszor szakmai állásfoglalás kérdése.

A toldalékelemes nevek írásszabályai:

- Az összetartozó tartozékelemeket egymással mindig egybeírjuk; nem kötőjelezünk! Így járunk el akkor is, ha azok a szavakhoz, a mozaikszavakhoz vagy a rövidítésekhez kötődnek (*INK [inhibin CDK]*, *TNFβ2*, *hemoglobin-A1c*, *CD8-*). A tartozékmagyarazókat megkülönböztetésként zárójelbe tesszük: *M1(PUL)* [tüdőáttét], *pT2(2)*, *pT2(m)*, *pN0(i+)*, *pN1(mol+)*.
- A tartozékelemek összetételt képeznek a szakszavakkal, azokkal egybeírjuk, vagy ha az egybeírás nem lehetséges, kötőjelezük. Így fejezzük ki, hogy a tartozékelemek a szavak részét képezik, szervesen összetartoznak velük. Egybeírjuk őket a mozaikszavakkal és a rövidítésekkel (*TNFα1*, *Con-A* [convalen-A], *stIB* [IB-stádium]), a szavakkal és a szó szerkezetekkel pedig kötőjellel társítjuk (*májgyulladás-A*, *T-sejtek*, *cervicalis intraepithelialis neoplasia-3*).

Önállótlán előtagok írása Az AkH¹² meghatározása szerint az olyan önálló jelentés nélküli előtagokat, amelyek önálló jelentésű utótagokkal társulnak, szóösszetételi tagnak számoljuk. A szabály nem tér ki azokra a szavakra, amelyekben több önállótlán előtag van. Ilyenek az orvosi görög–latin szakszavakban gyakoriak, és egyetlen szóösszetételi tagnak vesszük őket, ha önálló jelentésű utótaggal társulnak (*mastoideocentesis* [csecsnyúlványcsapolás] – *masto* + *ideo* [két önállótlán jelentésű előtag, de egyetlen szóösszetételi tag] + *centesis* [csapolás]; kételemű összetételnek számítjuk, és egybeírjuk).

Köznevesült gyógyszervevek A gyógyszerkészítmények részét képező névjárulékot a köznevesült védjegyzett nevekkel sem írjuk egybe (*Aspirin tableta*, *aszpirin tableta*; *Codein-acisal tableta*, *kodein-acizál tableta*, *Naphazolin oldat*, *naphazilin oldat*, *naphazolin oldatos kezelés*), következésképpen nem érvényesül a második mozgószá-
bály sem (*aszpirin tableta kezelés*, nem pedig *aszpirintableta-kezelés*).

Több gyógyszeres kezelések Ezek összetevőit egymással nagyköötőjellel, szóköz nélkül összekapcsolva írjuk, az utótagju-
kat pedig különírjuk (*ciklofoszfamid–metotrexát–fluorouracil kezelés*; *metotrexát–fluorouracil kemoterápia*). Természe-
ten lehetséges a felsorolás is (*ciklofoszfamid, metotrexát, fluorouracil együttes kezelés*).

Orvosi műszerek/termékek Az orvosi műszerek/termékek egyedi nevei nem egyetlen műszerre/termékre, hanem valamely védjegyzett műszer-, termékféleségre vonatkoznak; ezek egyes formáit névjárulékokkal különböztetjük meg. A műszerek/termékek magyar neveiben az egyedi név minden tagját, a kötőjellel kapcsoltakat is, nagybetűvel kezdjük, de a névjárulékot kisbetűvel és különírjuk (*Ethicon 300 egyenes varrógép*; *Ethiobond ExcellTM poliészter varróanyag*; *Olympus 4 mm 12° hólyagtükör*).

Az *ae* végződésű szavak Az orvosi nyelvben az *ae* végződésű idegen szavak olyannyira gyakoriak, hogy az *ae* végződést már nem tekintjük idegennek; következésképpen az *ae* végződésű idegen szavak toldalékait egybeírjuk (*excisio vaginaet*

végeztek). Ezekben a szavakban a szóvégi megnyúlás nem érvényesül, mert a szóvégi *ae*-vel jelölt, de már kiejtésében *é*-ként megjelenő magánhangzó önmagában is hosszú.

Forrásnyelv az orvosi nyelvben A görög–latinból átvett angol szakszavaknál is a görög–latint tekintjük a forrásnyelvnek (*infectio* nem pedig *infection*). Ezt az elvet követjük a két nyelvben egyformán írt szavaknál is (a *hepatitis* görög–latin szakszó jóllehet angolul is *hepatitis*). A forrásnyelvi idegen kifejezéseket a forrásnyelv szerint írjuk, akkor is, ha valamelyik vagy mindegyik tagja egyébként már magyarul is írható (*diabétesz*, de: *diabetes mellitus*).

Főnévi jelző A helyesírási szabályzatban alkalmazott *fajtanevet jelölő főnévi jelző fogalma* homályos, nem meghatározott; következésképpen bizonytalanságot okoz. Az orvosi–biológiai szaknyelvben, ha a főnévi jelző fogalom (*nőorvos*, *elődsejt*, *tárolásbetegség*) vagy jelöletlen szókapcsolat (*nyirokszövet-daganat*, *béléssejt*) része, egybeírjuk, minden más formában jelzői bővítmény, és különírjuk.

A közt- (között/közi-) és az együtt-viszonyt kifejező orvosi–biológiai szakszavak nagykötőjele Az *és*-viszonyt kifejező, összetételszerű szóalakulatoktól (*vér-nyirok ér* [vérér és nyirokér]l. *bél mosás-varrás* [bélmosás és bélvarrás]; harmadik mozgószabály) a *közt-* és az *együtt-*viszonyt kifejezőket nagykötőjeles írással különböztetjük meg az orvosi nyelvben. Ugyanígy járunk el a mozaikszavaknál és a tartozékelemes mozaikszavaknál is (*vér-agy gát* [a kettő közötti gát]; *közt-együtt viszony: hypothalamus–hypophysis–petefészek tengely, PI3K–AKT jelvonal*; *együtt-viszony: ciszplatin–taxol kezelés* [a kettőt együtt adjuk], *ER-pozitív–PgR-negatív daganatok* [ER-pozitív és PgR-negatív sejtek is vannak benne]).

Az orvosi–biológiai mozaikszavak Az orvosi–biológiai szakszavak többsége közszói értelmezésű szaknyelvi szó és nem tulajdonnév; még az ún. orvosi csoportnevek (*molekulák*, *mikrobák*, *betegségnevek* stb.) sem azok. Ennek ellenére nagybetűvel írjuk a belőlük képzett mozaikszavakat, elsősorban a tartozékelemek egyszerű csatolása miatt, de így a szövegkörnyezet is átláthatóbb (*AFP* [*alfa-fetoprotein*], *EKG* [elektrokardiogram], *INF* [*interferon*]).

Az x szorzásjel sajátos orvosi használata Ha az *x* szorzásjellel nem műveletet írunk le, hanem csupán szoros, szeres; szor, szer értelemben alkalmazzuk az orvosi nyelvben, a vonatkozó számmal egybeírjuk és mindig kis *x*-szel; például a nagyítás jelölése a szövettani metszeteknél (*60x*, *hatvanszoros nagyítás*); a laboratóriumi leleteken (FVS [fehérvérsejtszám]: 4,9 x1000, azaz 4900).

„Ha eltekintünk a buzgó idegenmajmolástól és a vélt vagy valóságos műveltségüket fitogtató sznoboktól, el kell ismernünk, hogy szívesebben él az egészséges ízlésű magyar ember magyar szóval minden újabb keletű idegen »jövényszó« helyett, ha nem mindig teheti is.”

Benyhe János: *Ráadás dohogó*. 2011: 285.